

Фролов В. С., кандидат військових наук, старший науковий співробітник
(0000-0003-0105-6439)

Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України, Київ

Підходи до формування армійських корпусів Сухопутних військ Збройних Сил України, їх роль та місце в сучасній оборонній операції

Резюме. У статті розглянуто підходи щодо формування, підготовки та застосування армійських корпусів Сухопутних військ (оперативно-тактичних угруповань Збройних Сил України). Розроблено деякі положення теоретичних основ застосування армійських корпусів, досліджено їх місце та роль в оборонній кампанії Збройних Сил України. Розроблені рекомендації щодо створення армійських корпусів.

Ключові слова: армійський корпус; військове об'єднання; військове будівництво; органи військового управління; функції.

Постановка проблеми. Російсько-українська війна наочно показала актуальність розвитку Збройних Сил (ЗС) України, що має забезпечити якісну підготовку їх до оборони України і сприяти ефективному застосуванню у подальшому. Незважаючи на великі втрати особового складу, озброєння та техніки, російські окупанти продовжують тиснути українські сили оборони на оперативних напрямках Запорізької, Донецької, Луганської, Харківської та Сумської областей.

Однією з причин невдач у бойових діях є недосконалість управління військами. Основний тягар оборони України був покладений на тактичний рівень дій угруповань Сухопутних військ та підрозділів інших складових Сил оборони, що не відповідало вимогам до управління військами у сучасній війні.

Сформовані командування оперативно-тактичних угруповань військ (ОТУВ) та оперативно-стратегічних угруповань військ (ОСУВ) не в повному обсязі виконують функції та завдання органів військового управління. Створені як тимчасові органи управління ОТУВ та ОСУВ комплектуються перемінним оперативним складом і не повною мірою відповідають сучасним штабним структурам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Після прийняття рішення Головнокомандувачем Збройних Сил України щодо формування армійських корпусів (АК) [1], в засобах масової інформації почали з'являтися публікації, насамперед військових експертів, про місце та роль АК в управлінні ЗС України.

Так, за поглядами Командування Сухопутних військ ЗС України, корпусна структура “дасть змогу ефективніше управляти підпорядкованими військовими

частинами, забезпечувати їхню взаємодію та належну логістику”. Військовий експерт Ігор Романенко вважає, що “на відміну від ОТУВ, ОСУВ, які виконують змінні функції, “структура корпусу постійна за штатом та відповідними засобами управління”.

Директор інформаційно-консалтингової компанії Defense Express Сергій Згурець, вважає, що командир корпусу відповідатиме за все: і за підготовку особового складу, і за застосування військ у зоні відповідальності, яка може зрости. До того ж йдеться не лише про укрупнення чисельності військ.

Микола Сунгуровський, директор військових програм Центру Разумкова, вважає, що “Корпус – це стратегічне з'єднання, де тил розраховується з потреб усіх не лише бригад. Там можуть бути окремі артилерійські дивізіони і т. ін. Усе це має забезпечувати корпус – і матеріально-технічними (засобами), і управлінням, й інженерним забезпеченням тощо. Корпус – мобільне з'єднання. На його базі можуть сформуватися будь-які оперативно-стратегічні групи”.

Військовий експерт Олег Жданов розглядає корпус “як об'єднання, яке може самостійно вирішувати завдання у межах своїх можливостей, які будуть визначені тактичними чи оперативними характеристиками корпусу”.

Отже, військові експерти розглядають АК як додатковий орган управління бригадами, організації взаємодії між ними та удосконалення матеріального забезпечення військ [2].

Проте на сьогодні не достатньо розглянуті заходи, які необхідно проводити під час формування АК.

Мета статті – розроблення рекомендацій, щодо визначення

першочергових заходів, які необхідно проводити під час формування АК.

Виклад основного матеріалу. Розформування АК у 2013 році призвело до ліквідації оперативного-тактичного рівня управління військами під час оборони України та зменшенню уваги до підготовки фахівців оперативного рівня управління військами.

Разом з розформуванням корпусів, були відмінені доктринальні документи ЗС України, розформовані деякі організаційно-штатні структури матеріально-технічного забезпечення тощо.

Відповідно до сучасної теорії воєнного мистецтва та зважаючи на форми і способи

ведення бойових дій у конкретній військовій акції, визначається три рівні ведення війни – стратегічний, оперативний, тактичний [3].

На рис. 1 показана схема організації оборони держави для відсічі збройної агресії відповідно до основ теорії воєнного мистецтва та досвіду ведення оборони України під час відбиття широкомасштабної військової агресії РФ.

Під стратегією у воєній сфері доцільно розуміти воєнно-політичну мету держави на театрі воєнних дій інтегрованої та узгодженої з потенціальними можливостями держави [4].

Рівні воєнних дій	Види воєнних дій	Цілі операцій та бойові завдання	Командування і управління С2	Військові формування Сил оборони	Об'єкти для ураження
Стратегічний (державний) рівень	Стратегічна оборона. Воєнна кампанія	Захист суверенітету та територіальної цілісності держави	Президент України, РНБО України, Ставка ВГК	Стратегічний резерв ВГК, ГУР, СБУ, ЗР	Стратегічні об'єкти оборонного потенціалу, ВПК
Оперативно-стратегічний рівень	Оперативно-стратегічна операція ОСУВ	Розгром агресора, утримання оперативного-стратегічної зони оборони.	Командувач ООК, Командувачі ОК, ПУ ПС та БПА	АК, РВіА, ППО, БПА, в/ч оперативного та МТ забезпечення.	ПУ, РВіА, резерви, МТЗ оперативно-стратегічного рівня
Оперативно-тактичний рівень	Оперативно-тактична операція АК	Ураження потенціалу оперативного угруповання агресора	Командир, штаб АК, ПУ ППО та БПА	БрТГр, РВіА, сили АК оперативного та МТ забезпечення	ПУ, резерви, БПА, склади, РВіА оператив. рівня
Тактичний рівень	Бойові дії бригад, підрозділів	Завдання військам визначає Командир АК на основі плану операції	Командири БрТГр, та підрозділів	БТГр – кількість та склад відповідно до завдань бригади	Сили та засоби противника на глибину до 30-40 км

Рис. 1. Організація оборони держави для відсічі збройної агресії

На стратегічному рівні Президент держави – Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України, на підставі рішень Ради національної безпеки України та пропозицій членів Ставки Верховного Головнокомандувача ЗС України формує воєнну політику та стратегічні цілі держави у війні і визначає національні ресурси для їх досягнення. Рішення Президента затверджується Верховною Радою України [5].

Одним з основних завдань стратегічного керівництва обороною держави є визначення характеристик воєнної кампанії: мета; розмах; кількість і розміри оперативно-стратегічних операційних смуг оборони, склад угруповань військ (сил) на цих смугах; склад стратегічного резерву Верховного Головнокомандувача ЗС України тощо.

Зміст основних пропозицій щодо стратегічних рішень розробляється Радою національної безпеки і оборони України із

залученням: Головнокомандувача та Генерального штабу ЗС України, розвідувальної спільноти (зовнішня розвідка (ЗР), Головне управління розвідки МОУ, розвідка СБУ), а для розроблення окремих елементів стратегічних рішень – Міністерство внутрішніх справ України і Служба безпеки держави.

Рішення РНБОУ та пропозиції Ставки Верховного Головнокомандувача затверджуються Президентом держави.

Основними функціями воєнно-політичного керівництва стратегічного рівня ведення війни є: захист національних інтересів держави на глобальному та регіональному рівнях; планування та контроль застосування безпілотної авіації (БПА) дальньої дії, ракетних засобів на глибину більше 500 км, що впливають на зниження воєнного потенціалу держави-агресора; захист національних інтересів під час ведення

переговорів; діяльність щодо залучення до надання Україні міжнародної допомоги, передусім, озброєння, техніки та політичної підтримки України міжнародними організаціями, воєнно-політичними союзами та світовою спільнотою.

Для організації оборони, відповідно до напрямів зосередження зусиль стратегічними та оперативними угрупованнями військ (сил) противника, Головнокомандувачем та Генеральним штабом ЗС України визначаються бойові завдання командуванням оперативно-стратегічних та окремих оперативно-тактичних смугах оборони, уточнюється Стратегічний план застосування ЗС та план стратегічного і оперативного розгортання угруповань військ (сил), які після розгляду Ставкою ВГК, затверджуються Президентом – Верховним Головнокомандувачем ЗС України.

Оперативний (оперативно-тактичний) рівень воєнних дій пов'язує стратегію і тактику шляхом визначення оперативних цілей, що сприяють досягненню стратегічної мети у стратегічній оборонній кампанії [6].

Командування оперативно-тактичного рівня (АК), плануючи військову операцію, визначає пілеглим військам мету, бойові завдання та послідовність ведення тактичних дій, необхідних для досягнення оперативної мети операції АК.

На цьому рівні командир та штаб АК зосереджують увагу на плануванні військової операції, застосовуючи оперативне мистецтво: когнітивний підхід на основі їх здібностей, знань, досвіду, здатності до творчості і суджень для розробки кампаній та операцій. Командири та штаби АК визначають час, місце і способи впливу на угруповання військ (сил) противника перед початком бойових дій [7].

Слід підкреслити, що командування та штаби угруповань військ (сил) стратегічного та оперативного (оперативно-тактичного) рівнів ведення бойових дій призначені не тільки для організації взаємодії між виділеними їм у підпорядкування військами. Кожне угруповання призначене для ведення самостійних військових операцій стратегічного та оперативно-тактичного рівнів, які пов'язані між собою стратегічною метою та завданнями воєнної кампанії.

На тактичному рівні рішення командирами бригад, полків та окремих підрозділів родів військ приймаються на

основі рішень командира АК та плану оборонної операції АК.

Комплектування угруповань військ (сил) оперативно-стратегічного та оперативно-тактичного рівнів, відповідно до їх призначення, здійснюється відповідними силами та засобами: ракетними та реактивними системами, засобами БПА, артилерійськими підрозділами, підрозділами ППО та армійської авіації тощо. В інтересах оперативно-стратегічних командувань, а іноді і для підтримки АК, Головнокомандувач ЗС може виділяти ресурс бомбардувальної або штурмової авіації Повітряних Сил ЗС.

Так, наприклад, з'єднання тактичного рівня комплектуються вогневими засобами, здатними вражати цілі противника в бойових порядках на передньому краї та на глибину 30-40 км [8].

Силами оперативно-тактичного рівня вражаються елементи оперативної побудови противника на глибину до 150 км. Однією з основних завдань засобів вогневого ураження оперативно-тактичного рівня є: нанесення ураження вогневим засобом противника оперативного рівня; недопущення планової ротації військових формувань тактичного рівня та блокування підходу резервів; порушення систем управління військами та засобами ураження; зрив логістичного забезпечення наступальних дій з'єднань тактичного ешелону противника тощо.

Оперативно-стратегічні угруповання військ (сил) повинні наносити ураження угрупованням військ противника на глибину до 500 км.

Основними об'єктами для ураження засобами оперативно-стратегічних угруповань військ (сил) можуть бути: пункти управління оперативного та оперативно-стратегічного рівнів; аеродроми штурмової та армійської авіації; райони базування засобів БПА стратегічного і оперативного рівнів та їх пункти управління; залізничні станції розгрузки матеріально-технічних засобів і боєприпасів, райони їх складування; зони зосередження та підготовки загальновійськових резервів; засоби протиповітряної оборони, РЕБ та радіолокаційні системи розвідки тощо.

В умовах відсутності відповідних засобів ураження у складі одного із рівнів бойових дій, їх завдання передаються нижчими угрупованнями військ (сил). Так, відсутність засобів вогневого ураження противника у складі угруповань військ

оперативно-тактичного та оперативно-стратегічного рівнів, завдання вогневого ураження противника, вимушені виконувати вогневі засоби бригад першого (єдиного) ешелону оборони, що суттєво обмежує вогневий вплив на глибину бойових порядків противника та приводить до збільшення бойових втрат бригад 1-го ешелону оборони.

У 2014 році у складі ЗС були відсутні оперативно-стратегічні угруповання військ та АК. Командування та штаби механізованих (танкових) бригад на протязі перших 2-х років до управління своїми підрозділами у ході антитерористичної операції не залучались. Отже, стратегічні завдання щодо захисту територіальної цілісності України (ст. 17 Конституції України) [5] покладались на Начальника Генерального штабу – Головнокомандувача ЗС. Оборонні бойові дії вели батальйонні тактичні групи Сухопутних військ та окремі добровольчі батальйони. Було сформовано більше 300 блокпостів, що підпорядковувались Начальнику Генерального штабу ЗС України, який залучав до управління декілька посадових осіб ЗС України, як відповідальних за окремі райони бойових дій.

Армійський корпус – військове об'єднання оперативно-тактичного рівня, призначене для поєднання бойових дій військ (сил) тактичного та стратегічного рівнів для досягнення стратегічної мети воєнної кампанії.

Армійському корпусу під час постановки завдання може визначатись: мета операції оперативно-стратегічного рівня; місце та роль АК в операції ОСУВ; ширина (фронт до 100 км) та глибина (до 150 км) полоси оборонної операції; глибина тактичної зони оборони (до 50 км); оперативно-тактичний рубіж оборони (до 100 км від лінії зіткнення військ з противником); завдання сил та засобів оперативно-стратегічного угруповання військ в полосі оборони АК; напрямки зосередження основних зусиль АК та “центри гравітації”, від яких залежить стійкість оборони, ресурс сил та засобів Повітряних Сил, що виділяється корпусу за викликом командира АК тощо.

Оперативний склад АК може змінюватись, відповідно до визначеного конкретного завдання, але командування та штаб, як орган управління військами, залишаються незмінними. Кількість бригадних тактичних груп може бути до 6; бригад вогневого ураження 2 арт., 1-2 реактивних; до 2-х полків БПА; до інженерної

бригади; бригада (полк) ППО; штабна бригада; розвідувальний батальйон; медичний батальйон; частини тилового та технічного забезпечення тощо.

Застосування АК підвищить ефективність оборони та суттєво знизить бойові втрати угруповань військ тактичного рівня.

Слід підкреслити, що АК це елемент оперативно-тактичного рівня стратегічної оборонної кампанії держави, формуються у складі Оперативних Командувань Сухопутних військ ЗС України.

У складі Сил спеціальних операцій, Десантно-штурмових військ та Національної Гвардії України формувати корпуси не доцільно. Окремі роди військ ЗС України не виконують бойових завдань оперативного рівня у повному складі та не можуть застосовуватись як ОТУВ. Такі роди військ призначені для виконання спеціальних завдань у складі окремих груп, підрозділів, а Десантно-штурмові війська – у складі десантно-штурмових бригад, у взаємодії з угрупованнями Сухопутних військ та іншими родами військ (сил) ЗС України.

Збільшення кількості підсистем у структурі системи управління та чисельності органів управління військами суттєво знижує гнучкість управління та їх ефективність. Тому створення додаткових підсистем управління в Силах спеціальних операцій та в Десантно-штурмових військах, на наш погляд є недоцільним.

Організаційно-штатна структура Національної Гвардії України має відповідати вимогам Конституції, законам України та їх основному призначенню. Національну Гвардію, як і інші складові Сил оборони, доцільно застосовувати в існуючій організаційно-штатній структурі, без проведення організаційних заходів та переозброєння на засоби ЗС України.

На базі з'єднань та військових частин морської піхоти та берегових частин ракетних військ і артилерії Військово-морських Сил ЗС України, доцільно створити корпус військ берегової оборони, до складу якого може бути включена бригада морської піхоти.

Для формування АК доцільно:

1. Розробити Бойовий Статут (Положення) АК, у якому визначити: призначення та організаційно-штатну структуру АК, його функції, завдання та способи їх виконання, систему управління

військами, всебічним забезпеченням військ тощо.

2. Розробити нові компетенції для нових посад генералів і офіцерів АК та спланувати їх підготовку у вищих військових навчальних закладах ЗС України.

3. Організувати підготовку керівного складу, персоналу штабів та управлінь АК за прискореними програмами, зосереджуючи основну увагу на набутті практичних навиків виконання службових обов'язків в бойових умовах.

4. Визначити зразки техніки та озброєння і організувати підготовку особового складу та злагодження підрозділів в навчальних центрах Збройних Сил України.

5. Уточнити структуру командування та штабів оперативно-стратегічного угруповання військ (ОСУВ) ЗС України з метою їх адаптації до управління підлеглими АК.

6. Визначити місце, роль та бойові завдання АК в системі оборони держави, уточнити бойові завдання для ОСУВ.

7. Уточнити зміст рішення ОСУВ на оборону з урахуванням формування АК у їхньому складі. Розробити бойові завдання, розпорядження за видами оперативного та матеріально-технічного забезпечення військ. Окрему увагу доцільно звернути на місця обладнання оперативних та стратегічних зон оборони АК та організувати їх обладнання силами ТрО та органами місцевого управління районів та областей.

8. Розробити систему управління військами, організацію всебічного забезпечення, порядок підпорядкування та зайняття районів оборони з'єднаннями та військовими частинами АК.

9. Командуванням АК, під час бойового злагодження штабів прийняти рішення на оборону у складі ОСУВ та спланувати порядок виконання бойових завдань у полосі оборони.

Створити командний пункт АК з обладнаними елементами робочих місць персоналу командування та штабу АК. На обладнаному КП АК здійснити підготовку та бойове злагодження командувань та штабів АК. В подальшому на обладнаному КП здійснювати практичну підготовку командного та оперативного складу АК та слухачів вищих військових навчальних закладів.

10. У процесі формування АК та підготовки командування і персоналу органів

управління, доцільно впроваджувати деякі елементи принципів НАТО.

11. Враховуючи значний дефіцит в особовому складі, насамперед офіцерського, озброєння, техніки та матеріально-технічного забезпечення військ (сил), доцільно у складі управлінь і штабів АК мати мінімальну кількість персоналу. Призначати тільки такі посади, які безпосередньо впливають на управління військами та матеріально-технічним забезпеченням.

12. Зважаючи на реальний стан регіонального безпекового середовища, всі заходи щодо формування АК та організації оборони на оперативно-стратегічних та оперативно-тактичних рівнях доцільно завершити до вересня 2025 року.

Висновки. Відповідно до конституційних і законодавчих засад оборони України, враховуючи досвід російсько-української війни, показано роль і місце АК як елемента оперативно-тактичного рівня в системі оборони держави.

Надано рекомендації щодо порядку створення АК в умовах здійснення відсічі російської агресії проти України. Підкреслено доцільність створення АК лише в складі Сухопутних військ ЗС України, посилюючи при цьому інституційні можливості інших складових сил оборони держави.

Наявність АК стане значним кроком у підвищенні спроможностей угруповань військ (сил) ЗС України як в оборонних, так і в контрнаступальних операціях. АК дають змогу створити оперативно-тактичний рівень ведення війни, суттєво посилити маневреність військ, підвищити оперативність управління військами та матеріально-технічним забезпеченням військ під час підготовки та ведення військових операцій.

Подальші дослідження доцільно зосередити на обґрунтуванні оперативно-тактичних нормативів застосування АК.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. URL: <https://armyinform.com.ua/2025/03/27/armijski-korpusy-zsu-reforma-vijskovogo-upravlinnya-nabyraye-obertiv/> (дата звернення: 20.06.2025).
2. URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/society/2025-02-21/voyna--luchshee-vremya-dlya-reform-hto-dast-perehod-na-korpusnyu-sistemu-v-vsu/61107> (дата звернення: 20.06.2025).
3. JCP-0 Об'єднана Публікація : Доктрина спільних операцій Збройних сил США, яка визначає командні відносини та повноваження, якими можуть керуватись військові командири.

- Публікація забезпечує доктринальну основу міжвидової координації та участі американських військових у міжнародних та міжвидових операціях. Вашингтон, 2012.
4. Військовий посібник 3.0 ОПЕРАЦІЇ. Сухопутні війська Збройних сил США. Генеральний штаб Збройних Сил України, Серпень 2016.
 5. Конституція України, (Положення Конституції України, прийнятої на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року, із змінами і доповненнями, внесеними законами України № 2222-IV від 08.12.2004, № 2952-VI від 01.02.2011, № 586-VII від 19.09.2013, визнано такими, що є чинними на території України Постановою Верховної Ради України № 750-VII від 22.02.2014).
 6. Керівний військовий документ. Тимчасова Доктрина застосування Сил оборони України. СП 3-00 (04). 01.
 7. Військовий посібник ВП 3.09 Вогнева підтримка. Сухопутні війська Збройних сил США. Генеральний штаб Збройних Сил України. Травень 2017.
 8. Військовий посібник ВП 5.0А Операційний процес. Сухопутні війська Збройних сил США. Генеральний штаб Збройних Сил України. Березень 2017.

Стаття надійшла до редакційної колегії 08.07.2025

Approaches to the formation of army corps of the Land Forces of the Armed Forces of Ukraine, their role and place in a modern defense operation

Annotation

Despite heavy losses in personnel, weapons, and equipment, Russian occupiers continue to press Ukrainian defense forces in the operational areas of Zaporizhzhia, Donetsk, Luhansk, Kharkiv, and Sumy regions.

One of the reasons for the failures in combat operations is the imperfection of troop command and control. The main burden of Ukraine's defense was placed on the tactical level of operations of the Army groups and units of other components of the Defense Forces, which did not meet the requirements for troop command and control in modern warfare. The formed commands of operational-tactical troop groups (OTG) and operational-strategic troop groups (OSG) do not fully perform the functions and tasks of military command bodies. Created as temporary command bodies, OTG and OSG are staffed with variable operational personnel and do not fully correspond to modern headquarters structures. The disbandment of the Army Corps (AC) in 2013 led to the elimination of the operational-tactical level of troop command during the defense of Ukraine and a decrease in attention to the training of specialists in operational-level troop command.

The article discusses approaches to the formation, training, and use of AC of the Land Forces. The article discusses approaches to the formation, training, and use of army corps of the Land Forces.

Recommendations are provided on the procedure for creating ACs in the context of repelling Russian aggression against Ukraine. The expediency of creating ACs only within the Land Forces of the Armed Forces of Ukraine is emphasized, while strengthening the institutional capabilities of other components of the state's defense forces.

The presence of ACs will be a significant step in enhancing the capabilities of the Armed Forces of Ukraine's troop (force) groupings in both defensive and counteroffensive operations. ACs make it possible to create an operational-tactical level of warfare, significantly increase the maneuverability of troops, and improve the efficiency of troop management and logistical support during the preparation and conduct of military operations.

Keywords: army corps; military unit; military construction; military command bodies; functions.